

8. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок: Лингвистика детской речи : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / С. Н. Цейтлин. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 240 с.

УДК 376-056.36:616899.2:376.016:159.946

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Мозолюк-Коновалова О.М.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

У статті розглянуто етапи формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна; висвітлено основні показники сформованості образотворчої діяльності у дітей даної категорії.

В статье рассмотрены этапы формирования изобразительной деятельности у дошкольников из синдромом Дауна; освещены основные показатели сформированности основ изобразительной деятельности у детей данной категории.

The article considers the stages of drawing activity in preschool children with Down syndrome; highlights the main indicators of the formation of drawing activity in children in this category.

Ключові слова: розумово відсталі дошкільники, дошкільники із синдромом Дауна, образотворча діяльність.

Ключевые слова: умственно отсталые дошкольники, дошкольники с синдромом Дауна, изобразительная деятельность.

Key words: mentally retarded children, children with Down syndrome, drawing activity.

Одним із важливих засобів корекційного впливу на розвиток дитини із синдромом Дауна є образотворча діяльність. Спеціально організована образотворча діяльність відображає весь спектр соціально-особистісних потреб дитини, впливає на становлення її особистісні якості та соціальну компетентність (О.Єжжанова, І.Грошенков, О.Гаврилушкіна Т.Головіна, Н.Соколова, О.Стребелева та ін.).

Формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна повинно здійснюватися з урахуванням їхнього рівня психофізичного розвитку та індивідуальних можливостей.

У результаті проведеного нами констатуючого етапу дослідження було виявлено низький рівень сформованості основ образотворчої діяльності у дітей даної категорії на початковому етапі навчання у спеціальному дошкільному закладі. На основі кількісного та якісного аналізу отриманих результатів було виявлено особливості сформованості елементарних знань, умінь та навичок з образотворчої діяльності у дітей із синдромом Дауна на різних етапах навчання у спеціальних дошкільних закладах та визначено організаційно-педагогічні умови, що повинні забезпечувати ефективність освітнього процесу на заняттях з образотворчої діяльності.

Отже, процес формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна повинен включати ряд послідовних етапів (О.Єжжанова, О.Гаврилушкіна, О.Стребелева), котрі базуються на закономірностях розвитку образотворчої діяльності дітей даної категорії:

1-й етап – підготовчий – спрямований на формування у дошкільників передумов образотворчої діяльності, позитивного емоційного ставлення до самої діяльності та її результатів. Дітей вчать сприймати різноманітні зображення, знайомлять з матеріалами, необхідними для здійснення образотворчої діяльності; навчають опановувати базові навички, необхідні для створення елементарних зображень (вміння обстежувати предмет перед малюванням, ліпленням, аплікацією, утримувати фломастер, пензель у руці та здійснювати ним спрямовані рухи, розминати пластилін (тісто) у руках, розкачувати його прямими та коловими рухами, розташовувати та наклеювати зображення предметів з паперу тощо);

2-й етап – адаптаційний – спрямований на формування інтересу до створення предметних зображень, розвиток вміння спостерігати за оточуючими предметами та явищами. На цьому етапі дітей вчать розрізняти форму (кругла, квадратна), розміри (довгий, короткий), колір предметів (червоний, жовтий, синій), а також формують вміння аналізувати об'ємні та плоскі предмети; порівнювати зображення предмета на площині і в об'ємі із зразком; зображати їх на площині та в об'ємі за допомогою образотворчих матеріалів (олівці, фломастери, фарби, пластилін та ін.), використовуючи прийоми малювання (мазок, заливка, розмивка, «по-сухому», «по-волоному»), ліплення (скачування, розкачування, сплющування, прищипування, відтягування, загладжування), аплікації (вирізування, обривання, прикладання, приклеювання).

3-й етап – основний – спрямований на формування у дітей вміння створювати предметні зображення. Дітей продовжують вчити передавати під час малювання, ліплення та аплікації форму, колір, розмір зображуваних предметів та їх просторові відношення (вгорі, внизу, зліва, справа), використовуючи прийоми малювання, ліплення та аплікації; формують цікавість дітей до створення сюжетних зображень, зображень за задумом; вчать створювати декоративні малюнки за зразком; зафарбовувати зображення предмета за його контурами; виховують у дітей оціночне ставлення до своїх робіт та робіт однолітків; розширюють соціальний досвід дітей.

4-й етап – заключний – створення предметних і сюжетних зображень – спрямований на закріпленні інтересу дитини до створення сюжетних зображень та зображень за попереднім задумом; формування вміння при створенні зображень поєднувати елементи малювання та аплікації; формування цікавості до самостійної образотворчої діяльності, розвиток образотворчих навичок, які базуються на використанні різних засобів образотворчої виразності – лінії, форми,

кольору, композиції, поєднанні різноманітних матеріалів, відтінків кольорів.

Важливою умовою формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна є мотиваційна складова діяльності. На всіх етапах навчання педагога повинні пробуджувати у дітей цікавість до самого об'єкту зображення, до змісту майбутнього сюжету (на етапі сюжетного малювання і ліплення) засобами інноваційних ігрових технологій.

У результаті проведеного нами констатуючого етапу дослідження було розроблено корекційну методику формування основ образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна, що включала:

- формування інтересу до усіх видів образотворчої діяльності засобами ігрових технологій;
- формування елементарних уявлень про розмір, колір, форму предметів;
- формування графічних навичок;
- формування просторового орієнтування;
- формування вміння впізнавати реальні предмети у створених в об'ємі та на площині образах;
- формування базових техніко-технологічних операцій образотворчої діяльності.

На заняттях з образотворчої діяльності педагог здійснює психологічну підготовку до заняття, використовуючи музичні фрагменти, дидактичні ігри та вправи, що забезпечує емоційну насиченість навчально-виховного процесу.

Оскільки на момент вступу до навчального закладу у дошкільників із синдромом Дауна немає чітких уявлень про сенсорні еталони (форму, розмір, колір), розташування предметів у просторі, під час навчання дітей важливо вчити способам виокремлення пласкої форми (контур) предмета шляхом включення в процес організованого спостереження рухового аналізатору, використовуючи зорово-рухове моделювання форми. Обведення зображення предмета за контурами є одним із допоміжних прийомів при сприйнятті предметів нової або складної форми. Таким чином у дітей складаються перші уявлення про різноманітність предметів і явищ (О.П. Гаврилушкіна, Н.Д.Соколова).

Під керівництвом педагога діти здійснюють цілеспрямоване обстеження предмету. Цей процес відбувається у певній послідовності: від сприйняття предмета в цілому до виокремлення його окремих частин і визначення їх основних властивостей (форми, кольору, розміру, об'єму). За допомогою спеціальних дидактичних ігор і вправ у дітей розвиваються вміння аналізувати об'єкт, співвідносити з іншим, вибирати, групувати предмети за зразком.

Наприклад, формування уявлень про розміри предмета під час малювання здійснюється за допомогою зображення предметів у реальний розмір (апельсин, яблуко, слива). Потім доцільно вчити дітей створювати зменшене чи збільшене зображення відносно зображуваного об'єкту. Основний акцент при цьому робиться на детальний аналіз об'єкту зображення з виділенням його суттєвих і другорядних деталей, враховуючи їх внутрішнє співвідношення за розміром і розташуванням.

Завдяки систематичному формуванню сенсорних еталонів у дошкільників із синдромом Дауна розвивається сприйняття властивостей предметів, розвиваються вміння створювати зображення не тільки з натури, а й за задумом, використовуючи зміст знайомих казок (четвертий рік навчання).

Важливими показниками, від яких залежать ефективне формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна, є не лише стан сформованості психічних процесів дитини (сприймання, пам'яті, мислення, мовлення), а й координація в системі «око-рука». Результативне формування графічних навичок у дітей даної категорії можливе лише за умови:

- цілеспрямованої педагогічної допомоги;
- підготовки м'язів руки до графічної діяльності з використанням масажних м'ячиків, валиків та інших тренажерів;
- розвитку дрібної моторики (виконання вправ пальчикової гімнастики, ігор з маленькими предметами (бусами, гудзиками, маленькими іграшками); зав'язування бантиків, шнурків; ігор з нитками; вправ з папером (обривання, викладання простих візерунків); обведення олівцем зображення, зафарбовування.

Формування просторового орієнтування у дошкільників із синдромом Дауна є важливим напрямом корекційної методики. У дітей формують вміння оперувати просторовими поняттями, аналізувати ознаки, зв'язки між об'єктами пізнання, що розширює явлення про навколишню дійсність. В основу просторового орієнтування входять процеси сприймання, уявлення, функції зорового, слухового та кінестетичного контролю. Формування просторових уявлень потрібно починати з навчання дитини орієнтуватися у частинах і положеннях власного тіла. Важливо закріпити уявлення дитини про верхню і нижню частини, ліву і праву сторони тіла. Для цього дітям пропонуються різноманітні завдання, спрямовані на покращення орієнтування у схемі власного тіла, у просторових відношень між предметами, на площині аркушу паперу. Під час образотворчої діяльності, а саме, малювання дошкільників навчають виділяти різні типи просторових відношень, котрі враховуються під час створення зображення: відношення всередині зображуваного предмета, відношення зображення і фону, взаємовідношення декількох об'єктів, котрі входять до складу сюжетного зображення (О.А. Єжжанова).

Формування основ образотворчої діяльності пов'язано з оволодінням техніко-технологічними операціями, що включають формування у дітей навичок малювання фарбами (мазок, заливка, розмивка, «по-сухому», «по-вологому»); виконання аплікації (вирізування, обривання, прикладання, приклеювання); ліплення (скачування, розкачування, сплющування, прищипування, відтягування, загладжування). Ці навички формуються та удосконалюються упродовж всього дошкільного періоду. Важливо використовувати спеціальні дидактичні ігри, вправи, спрямовані на формування вміння малювати фарбами, оволодівати прийомами аплікації та ліплення. Дітей навчають діяти за наслідуванням, зразком, з допомогою виконувати елементарні технологічні операції олівцем, фломастером, пензлем тощо.

Одним із важливих завдань методики є формування вміння впізнавати реальні предмети у малюнках чи об'ємних пластичних виробках. Зображення (об'ємне чи на площині) є особливим замінником предмета, його моделлю (об'ємною, графічною). Тому перед початком зображення важливо запропонувати дитині розглянути предмет, навчити адекватним діям з іграшкою чи іншим зображуваним предметом, застосовуючи сумісні дії з педагогом чи використовуючи дії наслідування. Зображення предмета на малюнку чи аплікації порівнюють із реальним предметом, звертаючи увагу дитини на особливості

зовнішнього вигляду (форму, розмір, колір) реального предмета і його зображення на площині, наголошуючи на функціональних властивостях предмета. Спочатку вибір здійснюється із предметів різних за функціональним призначенням, поступово пропонуючи дітям вибирати із однорідних предметів, таких, які мають одну відмінну ознаку (однакові за будовою, розміром, різні за кольором). Сумісні дії педагога і дитини застосовуються не лише на початковому етапі, а також у тих випадках, коли дітей знайомлять із зображенням нових форм, або коли малюк не може виконати завдання самостійно, наслідуючи дії педагога.

Отже, формування основ образотворчої діяльності, до яких відносяться уявлення про розмір, колір, форму, сформованість графічних навичок, просторового орієнтування, вміння впізнавати реальні предмети у створених в об'ємі та на площині, оволодіння техніко-технологічними операціями у дошкільників із синдромом Дауна відбувається за певними етапами протягом всього періоду навчання та виховання у спеціальному дошкільному закладі. Методика передбачає врахування рівня сформованості образотворчої діяльності кожної дитини, співпрацю корекційного педагога та батьків, використання ігрових технологій, стимулюючого оснащення, спрямованих на корекцію порушених та розвиток збережених функціональних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников // Кн. Для воспитателя. – М.: Просвещение, 1985. – 72 с.
2. Омелянович І. М. Особливості просторового орієнтування у дітей із вадами інтелекту // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. пр. – Вип. 1 (3). – К.: Університет "Україна". – 2004. – С. 181-186.
3. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду (пособие для воспитателей). – М.: Просвещение, 1982. – 208 с.

УДК: 373.2 – 056.36

ИЗУЧЕНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ УМЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАТЬ ПРЕДМЕТЫ-ЗАМЕСИТЕЛИ В ИГРЕ СТАРШИМИ ДОШКОЛЬНИКАМИ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Науменко О.А.

кандидат педагогических наук, доцент

Сакович К.А.

Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка

В статті розглядаються питання вивчення процесу заміщення в ігровій діяльності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення, а також дається характеристика виявлених в результаті експерименту рівнів сформованості вміння використовувати предмети-замісники в грі дошкільниками зазначеної категорії.

В статье рассматриваются вопросы изучения процесса замещения в игровой деятельности дошкольников с общим недоразвитием речи, а также даётся характеристика выявленных в результате эксперимента уровней сформированности умения использовать предметы-заместители в игре дошкольниками указанной категории.

In the article are considered the aspects of the study of the process of the substitution in a game activity of children of preschool age with general underdevelopment of speech, as well as the characteristic of identified in the result of the experiment of the levels of ability formation to use subject-replacers in the game by children of preschool age of specified category is given.

Ключові слова: ігрова діяльність, процес заміщення, предмети-замісники, дошкільнята, загальне недорозвинення мовлення, рівні сформованості вміння використовувати предмети-замісники.

Ключевые слова: игровая деятельность, процесс замещения, предметы-заместители, дошкольники, общее недоразвитие речи, уровни сформированности умения использовать предметы-заместители.

Keywords: game activity, process of the substitution, subject-replacers, children of preschool age, general underdevelopment of speech, levels of ability formation to use subject-replacers.

В дошкільному віці, як відомо, ведучим видом діяльності є гра, яка виступає найважливішим умовою повноцінного психічного розвитку дитини, підготавлює її до переходу до нової, вищої ступені розвитку. Крім цього, гра надає неограниченні можливості для формування процесу заміщення, тому розгляд заміщення і ігрової діяльності йде неперервно один за одним. Наявність вільних відносин між предметом і дією, здійснюваною з ним, створює умови, завдяки яким виникає можливість заміщати один предмет і операції іншими, використовувати предмет не в прямому його призначенні, а як вираження природи іншого предмета.

В даний момент поняття «заміщення» є багатозначним і використовується як в широкому, так і в вузькому значенні. В широкому значенні слова – це перенос значення з одного об'єкта на інший, реальний або ідеальний. Заміщення є отождествленням, переносом значення з одного, специфічного предмета на інший, неспецифічний. Якщо ж говорити про більш вузьке значення даного слова, то трактувати його неоднозначно.